

A megérkezett egyház

Lekció: **5Mózes 31,1–6; 34,1–12**

Textus: **János 13,3–17**

Volt-e már közületek valaki, aki a szobatársának, vagy valamelyik kollégájának megmosta a lábát? Nem, ugye. Bár János 13 azt mondja, hogy ezt kellene tenni: „ha én az úr és mester megmostam a ti lábaitokat, nektek is meg kell mosnotok egymás lábait. Példát adtam nektek, hogy ahogy én cselekedtem veletek, ti is aképpen cselekedjetek.” Jézus maga rendelte el. Azon a helyen, ahol a szinoptikusoknál az úrvacsora szereztetése áll, János evangéliumában a lábmosás elrendelését találjuk.

Gondoljunk csak bele. János evangéliumában nincs meg az úrvacsora szereztetésének a története, hanem ennek helyén az evangélium ezt a mozzanatot emeli ki. *Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre* – halljuk a szinoptikus evangéliumokban az utolsó beszélgetés töredékes mondatait. Példát adtam nektek, hogy *hogyan cselekedjétek* – mondja Jézus az utolsó vacsoránál János evangéliuma szerint. Miért van az, hogy az egyik gyakorlat részévé vált az egyházi hagyománynak, sőt szentséggé, sákramentummá, a másik meg elmaradt?

Találgathatunk. A bibliai történet az ősi időkhez tartozó közel-keleti szokást örökíti meg. Az ókori poros utcákon szandálban baktató vendég megérkezése után a fogadó házigazda otthonában lábat mosott, így készült egyebek mellett a közös étkezésre, amelyre szintén nem egy általunk ismert asztal mellett, kényelmes széken ülve, hanem a földre heveredve került sor. A lábmosás ilyen értelemben egy régi vendégfogadási protokoll része, s a higiénia egyik formája volt. Így fogadja a hozzá érkező vendégeket Ábrahám (Gen 18,4), Lót (Gen 19,2), József (Gen 43,24). Ennek elhanyagolása a modortalanság kifejezése volt (vö. Lk 7,44). A bibliai szövegek azt is elmondják, s ez itt a lényeg, hogy ezt vagy ki-ki magának végezte el, vagy, tekintélyesebb személyek esetében a vendégfogadó szolgálai (1Sám 25,41). A korai rabbinikus szövegek olyannyira alávaló szolgai munkának tekintették, hogy

megtiltották, hogy egy idegen vendég lábának megmosását zsidó emberre bízzák, úgyhogy azt pogány rabszolgák feladatkörébe utalták.

A hagyományos keresztyén egyházi értelemezésben a lábmosás nem válik sakramentális gyakorlattá. Néhány felekezetben igen (menoniták, adventisták). S a római egyház vezetője, a pápa is olykor szimbolikusan gyakorolja ezt. Kálvin János evangéliuma kommentárjában utal is erre, meglehetősen kritikusan, sőt inkább cinikusan: „Évente szokásukká vált emberek lábának megmosása, mintha valami *bohózatot* játszanának a színpadon; és amikor ezt az üres és értelmetlen szertartást elvégezték, azt gondolják, hogy teljesen eleget tettek kötelességüknek, és úgy vélik, szabadságukban áll az év hátralévő részében megvetni testvéreiket.”

Miről szól ez a mai ige?

Valószínűleg mindenki számára ismerős, hogy a szinoptikus evangéliumi hagyománytól eltérően Jézus speciálisan a tanítványoknak szóló tanítását egy igen rövid idői intervallumra sűríti. Míg a többi evangélium szerint Jézus a hároméves alapképzés során gyakran szólítja meg belső körét egy-egy külön kurzus keretében, János evangélista szerint ez a speciális képzés csupán a legutolsó vacsora ideje alatt zajlott.

Az is ismert, hogy János evangéliumában ez a jézusi búcsúbeszéd része. A Biblia nagy emberei egy-egy utolsó búcsúbeszéd keretében foglalják össze még egyszer azt, amit eltávozásuk előtt a leglényegesebbnek tartanak elmondani követőik számára. Ezeknek a búcsúbeszédnek általában része az (1) eltávozás bejelentése, (2) a követőkre váró további kihívások, (3) az utód kijelölése, (4) a követők életvitelét illető exhortációk és (5) Isten szövetségének megerősítése. János búcsúbeszédében is megtaláljuk mindezeket az elemeket.

Ami viszont Bibliát ismerő emberek számára különösen feltűnő lehet, az az, hogy a jánosi szöveg nem egyszerűen egy búcsúbeszéd műfaj mintáját követi, hanem mintha speciálisan Mózes utolsó nagy beszédének az analógiájára íródott volna. Mint közismert, a pusztai vándorlás végén, a Jordánon való átkelés előtt mondja el Mózes az utolsó nagy intő beszédét Izraelnek, amely búcsúbeszéd gyakorlatilag azonos a Mózes 5. könyvével.

Mózes, mint Izrael közösségének alapítója, az Isten megismerésének legfontosabb forrása és eszköze, fontos analógiaként szolgált az egyház számára. Máté evangéliuma hegyi beszéde – mint tudjuk – nem más, mint egy második sinai-hegyi törvényadás, ahol az új Mózes új törvényt ad népének.

A Mózes-történet János evangéliuma számára is rendkívül jelentős szereppel bír. János evangéliumában már az elején megjelenik az allúzió, amikor azt mondja, hogy az Ige testté lett és közöttünk „sátorozott” (Jn 1,14). Ez a gondolat egyértelműen a pusztai vándorlás elejéről ismert Isten népe közötti lakozásának a motívuma a 2Móz 33-ból. Itt pedig, az evangélium végén, Jézus eltávozása előtt a pusztai vándorlás eseményének a záró epizódjához találjuk meg az analógiát!

Mit mond el ez? János evangéliuma Jézus és tanítványai földi életét úgy mutatja be, mint ami Isten népe pusztai vándorlásának a párhuzama. Ahogy a pusztában vándorló nép egykor jelek és csodák közepette ismerte meg a számára még újszerű, idegen Istent, úgy János jelek és csodák által bizonyítja, hogy kicsoda is ő valójában, az aki velük együtt sátorozott. A búcsúbeszéd ennek megfelelően Mózesnek a Jordánon túl elmondott beszédének a párhuzama: ahogy Mózes *nem mehetett be* Kánaán földjére, úgy Jézus útja is itt abbamarad, az újszövetségi Nébó hegyénél. S ahogy Mózes *utódaul* Józsuét jelölte ki, úgy lesz Jézus utódja a Pártfogó, az isteni Lélek, aki tovább vezet és irányítja majd ezt az újszövetségi népet. Ahogy Mózes megerősítette a szövetséget a pusztai vándorlás végéhez érkezve, úgy Jézus az utolsó közös vacsora poharáról azt mondja: ez az új szövetség pohara. S ahogy

Mózes utolsó törvényében az Isten és a testvér iránti *szeretet* helyezi a megismételt törvénye középpontjába, úgy Jézus is ezt az *új parancsolatot* tartja legfontosabbnak továbbadni: egymást szeressétek! Erről tudják meg, hogy ti hová tartoztok, ti kinek a népe vagytok. Mint ahogy az egykori Izraelnek is volt ilyen egyértelmű, Istenre mutató, identitásjellemzője.

Ez a Mózes–Jézus analógia azért is rendkívül izgalmas, mert ennek fényében a történetet továbbgondolhatjuk: ha mindaz, ami a Jézussal együtt járás alatt történt a pusztai vándorlás párhuzama, akkor az, ami ezt követően történik (vagyis a Jézus földi tartózkodását követő egyház élete) nem más, mint a Kánaánban való letelepedés ószövetségi történetének újszövetségi leképezése. Vagyis János evangéliuma szerint a Lélek vezetése alatt élő egyház olyan, mint egykor a Kánaánban letelepedett Izrael: a második generáció, aki ugyan nem közvetlenül részese a pusztai vándorlás eseményeinek, mégis örököse annak a nagy parancsolatnak, amely ott, a Jordánon túl elhangzott, s amely itt, a Jordánon innen lép érvénybe.

János evangéliumának ez az értelmezése új fénybe helyezi az egyházzal való gondolkodásunkat, az egyháztanunkat. A tanítványi közösség, Krisztus egyháza azoknak a testvéreknek a közössége, akik most egy ilyen Ígéret földjén élnek. Egy új státuszban, egy másikként, akiket a környezetükben élők, „a világ” folyton idegen entitásként észlel, mint egykor Izraelt, és ennek megfelelően is viszonyul hozzájuk. Amit Jézus tanított az az, amiről a Tórában olvasunk, s ami utána következik, az a lélek termése, nem más, mint a Próféták.

Hogyan segít ez az új kontextus értelmezni a mai igénket?

1. Miért épp a lábmosás vált Jézus tanításának az alapmotívumává?

Ha ennek a lábmosás történetének mint motívumnak csupán az étkezési előkészület összefüggésében lett volna jelentősége, akkor a kézmosás, amely szintén ismerős ceremónia volt, sokkal kézenfekvőbb lett volna. A kommentárirodalom föl sem veti ezt a kérdést, hogy miért éppen a

lábmosás, pedig szerintem rendkívül jelentős. A lábmosás egy olyan mozzanat, amely a korabeli kulturális kódrendszerben a vendég *megérkezéséhez* társul. Amikor tehát ott, a „Jordánon túl” Jézus megmossa a tanítványok lábait, azt fejezi ki, hogy megérkeztetek! Itt vagytok, a Jordánnál, Kánaán határában, ahová vezetni szerettelek volna titeket. Más szavakkal ugyan, de valami hasonló gondolattal indít a búcsúbeszéd felvezetője, hogy itt az idő, a végigszeretett tanítványokkal egy választóvonalhoz érkeztünk (Jn 13,1-3).

De az a tény, hogy Jézus mossa meg a tanítványok lábait egyebet is elmond. Az a tény, hogy Jézus teszi ezt, azt jelenti: hozzám, az én házamba érkeztetek meg, ti az én Atyám vendégei vagytok. Azaz, ami ezentúl történni fog a tanítványok közösségével, az itt, az *Isten* otthonában történik, ahol az ő szolgája, Jézus fogadja a vendégeket és készíti őket a nagy vacsorára, a közös étkezésre és vele való találkozásra. Mert Kánaán, a Jordánon túl, az Isten otthona, az Úr földje, szent föld. Ha ez az egyház képe, akkor azt mondhatjuk, hogy az egyház, Kánaán, a szent föld.

Nemrég néhány hallgatóval és más egyetemek diákjaival és oktatóival közösen vettünk részt egy képzésen Utrechtben, amelynek témája Isten királysága, vagy ahogy gyakrabban mondani szoktuk, „Isten országa” volt. A képzés egyik visszatérő kérdése éppen az volt, hogy ez az Isten országa, amelyről Jézus oly gyakran beszél az evangéliumi tanítás szerint, jelenvaló vagy jövőbeli valóság? János ugyan alig használja az „Isten országa” kifejezést, mégis, úgy tűnik, hogy ő is valami hasonló paradigmában gondolkodik: az a tér, amelyben az egyház a jelenét éli, az új Jésua, a Szentlélek vezetése alatt, nem más, mint Kánaán.

Gondoljátok el, hogyan változik az egyház helyéről, jelenéről való képünk akkor, ha ezt a teológiai szemléletet a magunkévá tesszük? Mi történik akkor, ha az egyház világban való szerepéről úgy gondolkodunk, mint Izrael Kánaánban való tartózkodásáról? Mi történik akkor, ha úgy értelmezzük, hogy az egyház jelenlegi helye nem a pusztai vándorlás időszaka, hanem

megérkeztünk, itt vagyunk Kánaánban! A hely amelyen vagyunk az, amelyet Isten maga rendelt nekünk, ez az ő területe, amelyet nekünk adott. Vagyis: mi van akkor, ha az egyházzal nem egy eljövendő, „még nincs itt”-valóságként gondolkodunk, hanem egy olyan valósággal, amely a jelenlegi formájában is szent föld?

2. Milyen ország ez a Kánaán?

A szinoptikus evangéliumokban gyakoriak azok a történetek, amelyekben Jézus a maga tanításával feje tetejére állítja a megszokott rendet. Az ezzel kapcsolatos példák olyannyira sokkolóak, hogy teljesen elriasztják az embert attól, hogy azok valódiságát, alkalmazhatóságát befogadja, vagy egyáltalán mérlegelje. Gondoljunk ilyen ismerős példákra, mint hogy „aki nagy akar lenni, legyen mindenki szolgája”, „hányszor kell megbocsátani” (77x), „add el mindenedet, és kövess engem”.

Teológiai értelemben János evangéliuma is gyakran hangsúlyozza a jézusi gondolkodásmód radikalitását: gondoljunk például a Nikodémus történetére, az újjászületés szükségességére (abszurd gondolat volt már Nikodémus számára is). És itt van ennek egy etikai vetülete: az a tény, hogy az úr és mester megmossa egy tanítvány lábát teljesen szembe megy mindenféle ismert paradigmával. Az, aki máshol úr, akit máshol kiszolgálnak, itt maga a szolga, itt ő maga az, aki szolgál. Totál idegen világ!

Még Péter számára is, aki a hároméves képzés végére érkezett, s most lenne a záróvizsgája. Jézus ezt mondja Péternek: „ha nem moslak meg, nincs részed velem”. A „nincs *részed*, *örökséged* velem” (helytelen a „semmi közöm hozzád” értelmezés) terminológia itt is ismét a honfoglalás szövegeire, Kánaánra irányítja a figyelmet, s arra, hogy kinek lehet „része” ebben az új országban Jézussal.

Mózesnél még csak annyit mondott: húzd le a sarudat, mert szent az a hely, amelyen állsz (a Sinai hegy előtt). Itt már nemcsak mezítláb van, hanem azt mondja: Kánaán az az ország, ahol az Isten fia hajolt le az ember lábához, hogy megmossa azt.

Keresem ezt a lehajló viszonyulásmódot önmagamban, embertársaimhoz való viszonyulásomban, házasságomban, munkámhoz való viszonyulásomban, beszédmódomban, a világ materiális javaihoz való viszonyulásomban, s keresem azt, teológiai közösségemben, egyházamban. Tényleg Kánaánban vagyunk, az ígéret földjén, a szent földön? Vagy igazából még mindig valahol Egyiptomban vagyunk, netán vegyülünk az emoreusokkal, mint az egykori választott nép Kánaánban, keverünk szellemi értékeket, keverünk hatalomértelmezést, hitet, történelmet, identitást? Vagy oldjuk meg egy kvázi bűnbánattal az egészet, hogy „gyarlók vagyunk”, úrvacsorázzuk le?

Vagy még mindig előbb megérteni akarunk, előbb azt szeretnénk, hogy megértsük, hogy miért kellene ezt így csinálni, mi ebben az egészben a ráció? Erre mondja Jézus Péternek: most még nem érted, hogy miért, majd később megérted.

Racionális ember vagyok, nem szeretek olyan dolgokat csinálni, aminek előbb nem látom az értelmét. De úgy tűnik, hogy ezzel elég sokmindenről lemaradhatok. Leginkább a boldogságról, mert azt mondja: nem akkor lesztek boldogok, ha tudjátok ezeket, hanem ha cselekszitek (17. vers). Vagyis tudás nélkül még lehet boldogulni, de cselekvés nélkül nem.

3. Kiszolgált szolgák

Bár ezt a történetet általában csak a Jézus minta-szerepe felől szokták értelmezni, úgy gondolom, hogy van benne egy másik szempont is, amely figyelmet érdemel. Nemcsak az a kérdés, hogy milyen érzés ott lent, úrként a szolga lábánál, hanem legalább akkora horderejű kérdés az is, hogy milyen

ott fent, szolgaként, az úr székében, kiszolgáltnak lenni. Milyen az a lelkiület, amely ott bizsereg Péter lelki sejtjeiben akkor, amikor Jézus, az úr az ő lábaihoz hajol? Furcsa érzés? Miért furcsa? Kánaán az az ország, ahol nemcsak az uraknak nem kellene, hogy furcsa legyen, ha szolgálnak, hanem a szolgáknak sem, hogy az úr székében ülnek, hogy elfogadják a szolgálatot.

Vagyis Kánaánban nemcsak az urak másak, hanem a szolgák is. Az a tény, hogy Péter nem tudja elfogadni az úr szolgálatát, ebben az országban nem a lovagiasság jele, hanem ugyanúgy az idegensége. Tulajdonképpen ugyanannak az éremnek a másik oldala, amely az urat sem tudja szolgáló pozícióban elképzelni. Miért nem? Mert nem tudatosul, hogy ebben az országban a szolgálatnak *méltósága* van, s ezt nemcsak az ismeri, aki végzi, hanem az is, aki részesül ebben.

Olvassuk, vigyünk magunkkal tehát ezt a történet úgy, mint ami nemcsak arról szól, hogy a szolgáló Jézus a későbbi tanítványi magatartás példájává válik, hanem arról is, hogy hogyan vagyunk jelen a kiszolgált állapotban. Mert a szolgáló Jézus-tanítvány, a kiszolgált Jézus-tanítványt is mássá teszi, mássá kell, hogy tegye.

Kánaánban vagyunk. A szent földön. Itthon Isten otthonában. Már itt. Már most. Ámen.